

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

"TASDIQLAYMAN"
BuxDU rektori O.X.Xamidov

2023 yil avriyl

Hayot faoliyati xavfsizligi

FAN DASTURI

Bilim sohasi: - 600000- Xizmatlar sohasi
Ta'lim sohasi: - 610 000 – Xizmat ko'rsatish sohasi
Ta'lim yo'nalishlari: - 5112200 Maktabgacha va boshlang'ich ta'limda
xorijiy til

Buxoro – 2023

Fan/modul kodl HFX 3084	O'quv yili 2023-2024	Semestr 8	ECTS – Kreditlar 4	
Fan/modul turi Tanlov	Ta'lim tili O'zbek		Haftadagi dars soatlari 4	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Hayot faoliyati xavfsizligi	16/30	74	120
2.	<p>I. Fanning mazmuni</p> <p>Fanni o'qitishdan maqsad– talabalarni Aholini va hududlarni favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish tizimi, O'zbekiston Respublikasi qonunlari va Vazirlar Mahkamasi qaqorlarining talablari, shuningdek, Favqulodda vaziyatlar hamda Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirliklari farmoyishlari, ko'rsatmalari, birinchi tibbiy tez yordam ko'rsatishga o'rgatishni tashkil etish yo'llari va uslubiyotlari bilan tanishtirishdan iborat.</p> <p>Fanning vazifasi- talabalarni turli favqulodda vaziyatlarning umumiy tavsiflari, qutilishi mumkin bo'lgan oqibatlari, favqulodda vaziyatlarning oldini olish, talafotlarini kamaytirish va favqulodda vaziyat oqibatlarini bartaraf etish tadbirlari bilan tanishtirish, birinchi tibbiy tez yordam ko'rsatishga o'rgatishni tashkil etish yo'llari bilan tanishtirishdan iborat.</p> <p>talabalarga favqulodda vaziyat xavfi tug'ilganda va sodir bo'lganda ma'naviy-ruhiy barqarorlik sifatlarini singdirish, talabalarga tinchlik va harbiy davrlarda sodir bo'ladigan favqulodda vaziyatlar sharoitida to'g'ri harakat qilishni, aholini muhofaza qilish usullarini, favqulodda vaziyat oqibatlarini bartaraf etish chora-tadbirlarini, ishlab chiqarish jarayonida xavfsiz mehnat sharoitini yaratish, yong'inga qarshi xavfsizlik chora-tadbirlarni ko'rish, jarohat olganda birlamchi tibbiy yordam ro'rsatish va boshqa muhim vazifalarni bajara oladigan bilim, ko'nikma va kasbiy malakaga ega insonni tarbiyalashga qaratilgan bilimlardan foydalanishni biladi.</p> <p>II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)</p> <p>II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:</p> <p>1- mavzu. Hayot faoliyat xavfsizligining nazariy asoslari. Hayotiy faoliyat xavfsizligining qonuniy- huquqiy negizi va boshqarish. Hayot faoliyat xavfsizligi fanining maqsadi va vazifalari. HFX nazariyasining asosiy tushuncha va ta'riflari. F.V larda muhofaza qilishning huquqiy asoslari. O'zbekiston Respublikasi qonunlarida xavfsizlik masalalari. F.V larda muhofaza qilish sohasidagi O'zbekiston Respublikasi prezidenti farmon va</p>			

qarorlari.

2- mavzu. Mehnatni muhofaza qilishning qonuniy- huquqiy asoslari.

Mehnat muhofazasi xaqida tushuncha. Mehnat muhofazasiga doir tadbirlarni rejalashtirish va tashkil qilish. Mehnat muhofazasi qonunlari bo'zilganligi uchun javobgarlik turlari. Mehnat yo'riqnomalari.

3- mavzu. Texnosferik zonalardagi xavflar va ulardan himoyalanih. . Favqulodda vaziyatlarda (FV) aholi va hududlarni himoyalash davlat tizimi (FVDT). Fuqaro muhofazasida axloqiy va psixologik tayyorgarlik Odam va atrof- muhit munosabatlari. Tashqi muhitni ifloslantiruvchi moddalar. Ishlab chiqarish sanitariyasi tushunchasi va vazifalari. Texnosferik xavflardan himoyalanih usullari Favqulodda vaziyatlarda (FV) aholi va hududlarni himoyalash davlat tizimi. Psixologik tayyorgarlik

4- mavzu. Favqulotda vaziyatlar haqida tushuncha. Sodir bo'lishi mumkin bo'lgan zilzila oqibatlarini xisobga olgan holda muhofaza ishlarini o'tkazish uchun kuch va vositalarini mo'ljallash Aholini va tevarak-atrofnii terrorizmdan himoyalash Tinchlik va harbiy davrdagi favqulodda vaziyatlar. Tabiiy xususiyatli favqulodda vaziyatlar. Ekologik xususiyatli favqulodda vaziyatlar. Texnogen xususiyatli favqulodda vaziyatlar. Xalqaro terrorizm ta'rifi. Terrorizmning maqsadlari va mohiyati. Terrorizmning ob'ekt va sub'ektlari. Yadroviy qurol va uning tasnifi. Havoning zarbali to'liqini va kuchli yorug'lik nuri. O'tuvchi radiatsiya nuri va uning inson organizmiga ta'siri. Radiaktiv zaharlanish haqida tushuncha.

5- mavzu. FV oqibatlarini bartaraf etishda qutqaruv va boshqa shoshilinch ishlarni tashkil etish Tibbiy evakuatsiya boskichlarida jonlantirish. Ko'chirish (evakuatsiya) qoidalari, turlari va usullari. Aholini, moddiy va madaniy boyliklarni evakuatsiya qilish tashkilotlari va tizimlari. FVlarda ikastlanganlarga tez tibbiy yordam ko'rsatish tarmoqlari va ularning vazifalari. Birinchi tibbiy yordam ko'rsatishning asosiy tamoyillari. Yuqori nafas yo'llarini tiklash.

6-mavzu. Qon ketishi va birinchi yordam ko'rsatish. Kuyish, Cho'kishlar, sovuq urishi va issiq urishlari. Yurak qon-tomir tizimi. Qon ketish turlari va sabablari. Qon ketishlarni to'xtatish usullari Yurak va qon tomirlar tizimining tavsifi. Kuyish tushunchasi va ularning tasnifi. Kuyishlarda birinchi yordam. Kuyish shoki. Elektrotravma va unda tibbiy yordam ko'rsatish. Cho'kishlar, turlari va ularda birinchi yordam.

7-mavzu. Tayanch harakat sistemalarining mexanik sinishi. Yumshok to'qimalarning shikastlanishlari va bog'lov turlari. Zaharlanish va yuqumli kasalliklar. Tayanch – harakat tizimi haqida ma'lumot. Tayanch-harakat tizimining shikastlanish sabablari va urlari Yumshoq to'qimalarning shikastlanishi, jaroxatlar va ularning turlari. Yumshoq to'qimalarning shikastlanishlarida tibbiy yordam. Desmurgiya va bog'lov turlari. Zaharlanishlar va ularning turlari. 2. Dori vositalaridan zaharlanish va ularda Yuqumli kasalliklar tushunchasi va ularning tasnifi. Havotomchi yo'li bilan

yuquvchi kasalliklar va ularni oldini olish. Jinsiy yo'l bilan yuquvchi kasalliklar va ularning oldini olish tadbirlari. Ichak infeksiyalari: korin tifi, virusli gepatit, belgilari. Tez yordam

8-mavzu Yong'in-portlash xavfi mavjud bo'lgan ob'ektlardagi avariyaalar. Yong'in sodir bo'lgan joylardan chiqish da evakuatsiya yo'l larini mo'ljallash Yong'in sodir bo'lgan joylardan chiqish da evakuatsiya yo'l larini mo'ljallash. Yong'in-portlash xavfi mavjud bo'lgan ob'ektlardagi avariyaalar.

III. Seminar mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyaalar

Seminar mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

- 1- mavzu. Hayotiy faoliyat xavfsizligining nazariy asoslari. Xavfsizlik nazariyasining asosiy tushunchalari. Xavfsizlikni o'rganish tartibi. Xavfsizlik sistemasi va tahlil usuli Xavfsizlikni ta'minlash yo'llari va usullari**
- 2- mavzu. Mehnat faoliyatining tengligi va og'irligini baholash. Mehnat muhofazasi xaqida tushuncha. Mehnat muhofazasiga doir tadbirlarni rejalashtirish va tashkil qilish.. Mehnat muhofazasi qonunlari bo'zilganligi uchun javobgarlik turlari.**
- 3- mavzu. Insonni yashash va mehnat faoliyati sferalarining xavfli va zararli omillaridan himoyalash.. Hayot faoliyat xavfsizligi bo'yicha aholiga dasturlarni to'zib chiqish va o'rgatishni baholash. Sanoat korxonalarida ishlab chikarish sanitariyasi .. Sanoat korxonalarini yoritishga qo'yiladigan asosiy talablar va yoritish me'yorlari.. Ishlab chiqarish shovqinlar xususiyati va ulardan himoyalash.**
- 4-mavzu. Radiatsion va kimyoviy vaziyatni baholash. Zamonaviy qirg'in qurollari tasnifi..Yadro quroli, yadro qurolining shikastlovchi omillari. Radiatsiyaviy razvedkada ishlatiladigan dozimetrik nazorat asboblari. Radiatsion vaziyatni baholash. Kimyoviy qurollar va ularning tasnifi. Kimyoviy moddalardan zaharlanish. Kimyoviy vaziyatni baholash**
- 5-mavzu. Nafas yo'llarini himoyalovchi individual vositalar Terini himoyalovchi individual vositalar. Shaxsiy himoya vositalari to'g'risida tushuncha. Protivogazlar, respiratorlar va ularni ishga tayyorlash. Fuqarolarning tabiiy gazlardan zaharlanishni oldini olish chora-tadbirlari Terini himoyalovchi individual vositalar to'g'risida tushuncha. Himoyalovchi to'plamdan foydalanish..Umum harbiy himoya to'plami. Individual himoya vositalarini saqlash qoidalari**
- 6- mavzu. Zararlanganlarga yordam ko'rsatish uchun ishlatiladigan tibbiy muhofaza vositalari. Tibbiy muhofaza vositalari ..Individual bog'lov paketi (IPP) . To'zilishi va undan foydalanish..Kimyoviy xujumga qarshi paketlar. IPP-8, IPP-10 to'zilishi, ishlatilishi. Tibbiy vositalar to'plamidan foydalanib zararlanganlarga yordam ko'rsatish**
- 7- mavzu. Zararsizlantirish turlari va usullari. Aseptika va antiseptika tushunchalari..Maxsus ishlov o'tkazish. Degazatsiya, dezaktivatsiya, dezinfeksiya va uning usullari to'g'risida tushuncha..Qisman maxsus ishlov**

o'tkazish va unda qo'llaniladigan vositalar

8- mavzu. Tibbiy evakuatsiya bosqichlarida jonlantirish. FVlarda ikastlanganlarga tez tibbiy yordam ko'rsatish tarmoqlari va ularning vazifalari. Birinchi tibbiy yordam ko'rsatishning asosiy tamoyillari. Yuqori nafas yo'llarini tiklash

9-mavzu. Qon ketishi va uning turlari. Qon ketishlarda tez yordamni tashkil etish. Yurak qon-tomir tizimi. Qon ketish turlari va sabablari. Qon ketishlarni to'xtatish usullari Yurak va qon tomirlar tizimining tavsifi

10-mavzu. Cho'kishlar, sovuq urishi va issiq urishi. Kuyish tushunchasi va ularning tasnifi. Kuyishlarda birinchi yordam. Kuyish shoki. Elektrotravma va unda tibbiy yordam ko'rsatish. Cho'kishlar, turlari va ularda birinchi yordam.

11-mavzu. Tayanch harakat sistemalarining mexanik sinishi. Desmurgiya va transport immobilizatsiyasi Tayanch – harakat tizimi haqida ma'lumot. Tayanch-harakat tizimining shikastlanish sabablari va turlari Desmurgiya haqida ma'lumot. Transport immobilizatsiyasi haqida ma'lumot.

12-mavzu. O'tkir qon-tomir etishmovchiliklari Ko'krak qafasidagi og'riqlar va birinchi yordam. Gipertoniya va gipotoniya kasalliklari haqida ma'lumot. Ko'krak qafasida joylashgan organlar haqida umumiy ma'lumot. Yurak-qon tomir haqida tushuncha

13-mavzu. Yong'in sodir bo'lgan joylardan chiqishda evakuatsiya yo'llarini mo'ljallash. Yong'in sodir bo'lgan joylardan chiqish da evakuatsiya yo'llarini mo'ljallash. Yong'in-portlash xavfi mavjud bo'lgan ob'ektlardagi avariyaalar.

14-mavzu. Yong'in-portlash xavfi mavjud bo'lgan ob'ektlardagi avariyaalar. Yong'in bo'lgan joylarda evakuatsiya chora-tadbirlari va ularni tashkil etish. Yong'in haqida xabar berish. Elektr tokining inson salomatligiga ta'siri.

15-mavzu. Elektr toki bilan jarohatlanish Elektr toki bilan jarohatlanishda birinchi yordamni ko'rsatish chora-tadbirlari.

Mashg'ulotlar faol va interfaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

Seminar mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar.

Talabalar ma'ruza mavzulari bo'yicha olgan asosiy bilim va ko'nikmalarini o'zlashtirish jarayonida yanada mustahkamlaydilar. Darslik va o'quv qo'llanmalar asosida talabalar bilimlarini mustahkamlashga erishish va boshqalar tavsiya etiladi.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. HFX muammolarini o'rganishga katta hissa qo'shgan jahon va vatanimiz olimlari. Ularning asosiy ilmiy-amaliy ishlari

- 2.Xavflarni kvantifikatsiyalashning sonli, balli va boshqa uslublarini tahlil qilish
- 3.Xavfsizlikni ta'minlash tamoyillari va uslublarini tahlil qilish
- 4.Tabiiy xusvsiyatli favqulodda vaziyatlar. Texnogen xususiyatli favqulodda vaziyatlar. Ekologik xususiyatli favqulodda vaziyatlar
- 5.O'zbekistonda bo'lishi mumkin bo'lgan texnogen xavflar
- 6.Markaziy Osiyoda bo'lishi mumkin bo'lgan tabiiy xavflar
- 7.Aholini va hududlarni tabiiy hamda texnogen xususiyatli favqulotda vaziyatlardan muhofaza qilish to'g'risida"gi qonun bandlarini o'rganish
- 8.Favqulodda vaziyatlarda ularning oldini olish va harakat qilish davlat tizimi(FVDT)ning strukturaviy to'zilishini o'rganish
- 9.Fuqaro muhofazasi to'g'risida"gi qonun bandlarini o'rganish
- 10.Terrorizmga qarshi kurash to'g'risida"gi qonun bandlarini o'rganish
- 11.Xavfli ishlab chiqarish ob'ektlarining sanoat xavfsizligi to'g'risida" gi qonun bandlarini o'rganish
- 12.Xalqaro terrorizm va terroristik tashkilotlar
- 13.Faoliyatning turli bosqichlarida xavfsizlik shartlarini tahlil qilish
- 14.Faoliyat xavfsizligini ta'minlashning ergonomik ko'rsatkichlarini tahlil qilish
- 15.Qon ketish va qon ketish turlari
- 16.Sovuq urishning darajalari
- 17.Sinish turlari. Tez yordam
- 18.Kuyish darajalari. Tez yordam CHO'kishlar haqida ma'lumot
- 19.Ta'sirlantiruvchi kuchga ega bo'lgan ZMlar.Asabga ta'sir etib falaj kiluvchi zaxarli moddalar
- 20.Vabo, o'lat kasalliklari
- 21.Sanitariya nazorati to'g'risida"gi qonun bandlarini o'rganish
- 22.Fuqarolar sog'lig'ini saqlash to'g'risida"gi qonun bandlarini o'rganis
- 23.Ishlab chiqarish bino inshootlarining yong'inga va portlashga xavfi bo'yicha toifalari
- 24.Chiqindilar to'g'risida" gi qonun bandlarini o'rganish
- 25.Yong'indan himoyalanishning zamonaviy texnik vositalari
- 26.O't o'chiruvchi moddalar va ularning xossalari.
- 27.Davlat yongin xavfsizligi xizmati
- 28.Respublika bo'yicha yong'inlar sodir bo'lishi va ularda ko'riladigan zararlar to'g'risida statik ma'lumotlar tahlili

3.

	<p>V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar) Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:</p> <p>Hayot faoliyati xavfsizligi o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida talabalarga favqulodda vaziyat xavfi tug'ilganda va sodir bo'lganda ma'naviy-ruhiy barqarorlik sifatlarini singdirish, talabalarga tinchlik va harbiy davrlarda sodir bo'ladigan favqulodda vaziyatlar sharoitida to'g'ri harakat qilishni, aholini muhofaza qilish usullarini, favqulodda vaziyat oqibatlarini bartaraf etish chora-tadbirlarini, ishlab chiqarish jarayonida xavfsiz mehnat sharoitini yaratish, yong'inga qarshi xavfsizlik chora-tadbirlarni ko'rish, jarohat olganda birlamchi tibbiy yordam ko'rsatish va boshqa muhim vazifalarni bajara oladigan bilim, ko'nikma va kasbiy malakaga ega insonni tarbiyalashga qaratilgan bilimlardan foydalanishni o'rganadi, o'qitish usullari, vositalarini qo'llay olish haqida ilmiy bilimlar, amaliy o'quv va ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.</p>
4.	<p>VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminarlar (mantiqiy fiklash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar; • jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
5.	<p>VII. Kreditlarni olish uchun talablar:</p> <p>Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish vajoriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.</p>
6.	<p style="text-align: center;">Asosiy va qo'shimcha o'quv adabiyotlar hamda axborot manbalari Asosiy adabiyotlar</p> <p>1. Мирзиёев Ш. М. Буюк келажакимизни мард ва олийжаноб халкимиз билан бирга кураимиз. Тошкент. Ўзбекистон. 2017й.</p> <p>2. Мирзиёев Ш. М. Танқидий таҳлил, катъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик - ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қондаси бўлиши керак. Тошкент. Ўзбекистон. 2017й.</p> <p>3. Мирзиёев. Ш. М.. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. Тошкент. Ўзбекистон. 2017й</p> <p>4. O.R.Yuldashev, Sh.G.Djabborova, O.T.Xasanova. Hayot faoliyati</p>

- xavfsizligi. –Т.: Darslik “Toshkent-Iqtisodiyot”, 2014.– 268 b.
5. Yormatov G'.YO. va boshqalar. Hayot faoliyati xavfsizligi. –Т.: “Aloqachi”, 2009 . – 348 b.
- 6.Nigmatov I., Tojiev M. X. "Favqulodda vaziyatlar va fuqaro muhofazasi" Darslik.-Т.: Iqtisod-Moliya. 2011. -260 b.
- 7.G'oyipov H.E. Hayot faoliyati xavfsizligi. –Т.: “Yangi asr avlodi”, 2007 yil. – 264 b.
- 8.Безопасность жизнедеятельности. /Под.ред. Михайлова Л.А. Киев – Харьков – Минск, 2007. 301 с.
- 9.Mardonova S.M, “Hayot faoliyati xavfsizligi”,Buxoro, 2023.-324 b.
- 10.Очилова.Н.Р,Шарофутдинова.Р.И,Муратова.Г.С “Хаёт фаолияти хавфсизлиги” Ўқув қўлланма-Т2019

Qo'shimcha adabiyotlar

1. Yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, 30.04.2023, <https://lex.uz/docs>.
2. Yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi, 30.04.2023, <https://lex.uz/ru/docs>.
- 3.O'zbekiston Respublikasining qonuni “Fuqaro muhofazasi to'g'risida, 26.05.2000 yildagi 80-II-son, <https://lex.uz/docs>.
- 4.“ O'zbekiston Respublikasining Qonuni “Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar va kasb kasalliklaridan majburiy davlat ijtimoiy sug'urtasi to'g'risida, 10.09.2008 yildagi O'RQ-174-son
- 5.“Иш берувчининг фуқаролик жавобгарлигини мажбурий суғурта қилиш тўғрисида”ги қонун. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, –Т.: 2009, 16-сон.
- 6.Xavfli ishlab chiqarish obyektlarining sanoat xavfsizligi to'g'risida,O'zbekiston Respublikasining qonuni, 28.09.2006 yildagi O'RQ-57-son,<https://lex.uz/docs>.
7. O'zbekiston respublikasining qonuni “Yong'in xavfsizligi to'g'risida” 30.09.2009 y. O'RQ-226-son, <https://lex.uz/ru/docs>.
- 8.O'zbekiston Respublikasining Qonuni, “Chiqindilar to'g'risida 05.04.2002 yildagi 362-II-son, <https://lex.uz/docs>.
- 9.O'zbekiston Respublikasining Qonuni, “Aholining sanitariya-epidemiologik osoyishtaligi to'g'risida” 26.08.2015 yildagi O'RQ-393-son.<https://lex.uz/docs>
- 10.“Фуқаролар соғлигини сақлаш тўғрисида”ги қонун. Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами. –Т.: 2007, 40-сон.
- 11.O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 15.12.2000 yildagi 167-II-son “Terrorizmga qarshi kurash to'g'risida”

Internet saytlari:

www.ziyonet.uz

www.mintrud.uz

www.mchs.gov.uz

<http://www.znakcom-plect.ru>

	www.oхранatruda.ru https://n.ziyouz.com/books/president_asarlari
7.	Buxoro davlat universitetining 2023 yil "29" 08 dagi 1 - sonli buyrug'i bilan ma'qullangan va fan dasturlar tasdiqlangan
8.	Fan/modul uchun mas'ul: BuxDU, Ekologiya va geografiya kafedrasida o'qituvchilari: G.S Muratova N.R.Ochilova A.N. Asadullaev S.M.Mardonova
9.	Taqrizchilar: U.T Norboyeva. - BuxDU, "Ekologiya va geografiya" kafedrasida professori b.f.d. D.R.Qarshiyeva - BDTI, Kommunal, ovatlanish va mehnat gigienasi kafedrasida o'qituvchisi